

CONÈIXER JOSEP GUDIOL DES DE LA VEU DELS SEUS DEIXEBLES

El 17 d'octubre de 1985 Barcelona acomiadava i alhora vivia la gran pèrdua de Josep Gudiol i Ricart, nascut l'any 1904. Vint-i-cinc anys després, un tardorenc 25 d'octubre de 2010 l'espai que alberga el Institut Amatller promou un homenatge a la seva figura. Nodreixen l'acte nombroses personalitats que donen veu a l'experiència viscuda prop de Gudiol i d'altres que ens en parlen a partir de la seva obra escrita. Els oients ens aproparem a l'evocat personatge, del que sortosament podem admirar un llegat fonamental per la coneixença del nostre patrimoni cultural.

A partir de la seva filla, Eulàlia Gudiol Corominas, encapçalant l'homenatge passejarem pel testimoni de col·laboradors i deixebles d'en Josep Gudiol, "fills i néts acadèmics" que en algun bocí de les seves paraules agreixen amb esmenes molt emotives el mestratge que va proporcionar-los, molts dels testimonis que a continuació detallaré semblen retrobar-lo a mesura que la sala s'omple de vivències ja viscudes. Ara, vint-i-cinc anys més tard i des de l'experiència de molts dels que el coneixem tan sols a través de la seva obra i d'actes com els d'avui, agrairíem retrobar en el camí de la investigació una figura com aquesta i potser d'aquesta forma la recerca no tindria l'aspecte inhòspit que a vegades palpem.

Deixebles, fills i néts acadèmics de Josep Gudiol

« Si em moro avui no patiu: hauré tingut com sempre molta sort. » Josep Gudiol, vigília de la seva mort.

Eulàlia Gudiol enceta l'acte. És una de les seves filles i la seva visió representa l'experiència familiar, el Gudiol pare que transmeté la seva passió per l'art i l'encoratjament que professava vers les expressions artístiques. Un pare agradós de la natura que trepitjava amb la família i carregat d'estris per pintar. Les experiències d'Eulàlia Gudiol ens duen al racó vital i íntim de la vida del seu pare, mentre imaginem l'escena d'un dinar familiar on en Josep Gudiol conversava amb personatges il·lustres de l'època com Joan Ainaud. El de la filla representa un testimoni molt emotiu carregat d'uns instants personals que només es coneixen portes endins, mentre que els altres testimonis, tot i que també seran emotius, ens oferiran la visió acadèmica i professional i ens remetran a un home admirat, culte i mestre.

« Sóc d'un temperament especial. Necessito una vida intensa. » Josep Gudiol

Josep Gudiol passà una quarta part de la seva vida a Vic, rebent consells i formació al costat del seu oncle Mn. Josep Gudiol i Cunill, director del Museu Episcopal de l'esmentada ciutat. Miquel Ylla Català parla d'aquesta etapa explicant la relació que en Gudiol tenia amb els seus pares, insistint en la correspondència que mantenia amb la seva mare durant els anys 1930 i 1931, quan en Gudiol era a Nova York. La fidelitat amb el Museu Episcopal de Vic, segons Ylla, ja venia de la seva infància, quan un menut Josep Gudiol sortia ben de pressa de l'escola per anar a raure a les sales del museu. Anys més tard, aquell mateix home tindria un pes molt important en

el Museu Episcopal de Vic, on facilità que Ylla hi entrés com a membre de la Junta de Govern del museu.

« Haver-lo perdut és trist, però poder recordar-lo és magnífic. » Pau Verrié

Continuem el relat amb el testimoni de Pau Verrié i uns llibres que ens mostra molt orgullós, uns dels primers llibres que publicà Josep Gudiol com editor. Es tracta d'*Art Grec a Catalunya* i *Pintura Gòtica a Catalunya* i Verrié parla d'aquests volums com si en ells hi hagués una part d'en Gudiol: « Per mi, aquests llibres són amics, confidents. Obrir-los és retrobar una mostra i un moment. » Amb ells agraeix el testimoni que deixà Gudiol per tal de recollir i divulgar l'art català i l'art hispànic en general.

« Quan a Gudiol se li tancava una porta ell n'obria una altra. » Montserrat Blanch

Montserrat Blanch parla de Josep Gudiol com el seu *pare espiritual* tot manifestant com va viure els problemes que va patir Gudiol per endegar l'Arxiu i l'Institut Amatller. A aquesta admirable comesa hi sumem el taller de restauració d'obres d'art que organitzà Gudiol, taller on hi estudià Francesc Arraiza, que trobem també com a testimoni. La passió per la feina i la transmissió oral i alhora pràctica és un dels elements que amb més entusiasme emfatitza Arraiza: « Josep Gudiol m'ensenyava a veure un quadre. »

« L'Institut Amatller era un viver d'idees molt grans. » José Milicua

Un dels testimonis que tenim la fortuna d'escoltar és el de José Milicua, qui conegué Gudiol durant la dècada dels anys quaranta quan vingué a estudiar a Barcelona. L'Institut Amatller fou per ell un refugi, per ell i per tots aquells que volien estudiar a fons la Història de l'Art en una època en què no existia l'especialitat d'història de l'art, sinó que era una assignatura amb pocs materials bibliogràfics. Milicua esquitxa el seu discurs d'anècdotes que ens apropen a un Gudiol capaç d'enfurismar-se per tal de defensar a ultratge la supremacia de Pedro Berruguete davant Piero della Francesca. Milicua reconeix aquella conversa i posterior discussió amb especial emoció, i és un dels testimonis que arrenca un riure sonor a la sala.

« Josep Gudiol ha edificat la majoria de vegades amb grans esforços tota mena de receptacles que ha sabut omplir de contingut. I sobretot ha obert finestres, balcons i portes per tots nosaltres. » Carme Farré

Tots els testimonis que ens apropen a Gudiol demostren la gran admiració que han sentit i senten per aquest personatge. Carme Farré, a més, parla de la gran admiració que Gudiol sentia per Joan Ainaud. Vitalista i amb una faceta molt humana, així és com Farré el descriu, alhora que ens diu: « Josep Gudiol posseïa un do: la gran intel·ligència científica. Sabia estructurar el seu pensament amb el que havia de dir, provar, descobrir i per sort per tots nosaltres escriure. » Un cop més se'ns parla de l'herència que ens deixà en forma d'una gran i coherent obra que representa “la gran arquitectura de la nostra història de l'art.”

« El que Gudiol va representar pel nostre país va ser el cenacle on es cultivava la història de l'art. » Francesc Fontbona

Un dels deixebles o “néts” d'en Josep Gudiol és Francesc Fontbona, qui trepitjà l'Institut Amatller quan cursava cinquè de batxillerat, enviat l'any 1962 per la seva escola d'acord amb un conveni per treballar-hi. Després d'explicar algunes tardes inoblidables al costat d'un Gudiol mestre ensenyant-li lliçons historiogràfiques en directe, ell mateix explica com abans de l'existència d'un departament d'història de l'art a la universitat ja hi havia un Institut Amatller i un Josep Gudiol. I tot elogiant la seva figura, reivindica que l'ofici d'historiador de l'art ha sigut bastant menystingut per la cultura catalana. Josep Gudiol és per tots aquests testimonis una figura clau en la formació i mestratge de la història de l'art.

Després de les paraules d'en Fontbona, Núria de Dalmasas ens explica les primeres èpoques d'un departament a la Universitat de Barcelona inexistent fins aleshores: el d'Història de l'Art. Imaginem una primera generació d'estudiants envoltats de pocs recursos que es refugiaven a la biblioteca de l'Institut Amatller, recuperant la idea de reducte que esmentà anteriorment José Milicua. Dalmasas defensa que la figura de Josep Gudiol sigui sempre recordada des del món universitari.

« El senyor Gudiol no ens ho inculcava, ens ho transmetia. » Antoni José Pitarch

Què hi troba Antoni José Pitarch dins els calaixos de l'Arxiu Mas i dins els topogràfics? Segons ell el mateix Josep Gudiol. El conegué a través de la Montserrat Blanch i del fotògraf Calvet i d'ell se'n desprèn un testimoni que demana se'l reclami, no només a Gudiol, sinó al temps d'ell. Pitarch parla d'un Gudiol que no cercava resultats immediats, un home “ que no tenia pressa per fer les coses, però sempre les estava fent.” Segons el testimoni de Pitarch el millor homenatge que la universitat podria fer a en Gudiol seria el de reivindicar aquesta paciència.

Josep Gudiol i el seu llegat des dels investigadors

Després d'escoltar el testimoni deixebles de Josep Gudiol escoltem la percepció d'alguns estudiants universitaris actuals que el coneixen a través de la seva obra. Aquest punt de vista ja no ens permet anècdotes personals, però sí un tracte acadèmic més objectiu.

« La figura de Josep Gudiol hauria de representar pels estudiants universitaris del 2010 una brillant i engrescadora descoberta, un model a seguir i un exemple. » Guillem Cañameras

Enceta aquesta part l'estudiant d'història de l'art Guillem Cañameras, qui investiga l'arxiu familiar de Gudiol. El seu testimoni desperta una admiració cap a la seva obra i llegat, i emfatitza l'àmplia visió de futur i la consciència internacional. Segons Cañameras Gudiol representa “una concepció del món que va ser avançada en el seu temps i que avui resulta d'una gran actualitat.”

Mia Alsina és el segon testimoni que parla de Gudiol des de la seva experiència com investigadora a l'Institut Amatller. A banda de la seva obra, les converses amb en Pitarch i diverses persones de la institució, com ara Santiago Alcolea, l'han ajudat a crear un primer teixit entorn els aspectes personals de Gudiol. Emfatitza la funció de l'Institut Amatller com una eina que es va descobrint al llarg d'una investigació regular que no entén de pressa ni immediateses.

Finalment Lourdes San José també com investigadora ens apropa a la calidesa de l'Institut. La seva experiència es fonamenta en la consulta del fons: la fototeca i la biblioteca, i les seves paraules són una crida als estudiants perquè coneguin els fons i els entorns, on “aquells amb vocació investigadora de ben segur que hi quedaran captivats.”

El punt i final ens el proporciona Gaspar Coll, quan s'ofereix la paraula a la resta d'assistents. Josep Gudiol va ser professor als Estats Units, mestre fora de l'àmbit universitari que acollí a molts estudiants, i una persona que influí a que la Història de l'Art tingués entitat pròpia més enllà de les lletres i de la història, i per tan rebé el merescut reconeixement quan va ser nomenat Doctor Honoris Causa per la Universitat de Barcelona. La relació amb la universitat és quelcom que segons Coll s'ha anat reivindicant, però que necessita encara una etapa molt més cohesionada, el departament d'Història de l'Art serà la via a través de la qual la Universitat de Barcelona i l'Institut Amatller podran establir un acord.

Els diversos testimonis que nodreixen l'homenatge ens han apropat a Josep Gudiol des de diverses mirades: la mirada familiar, l'acadèmica, la professional i sobretot la d'admiració i mestre. Reivindicar el seu mestratge i llegat és quelcom que ha da travessar les sales de la Casa Amatller i aprofundir en aquells que descobrim i coneixem Gudiol perquè el llegim i consultem. Més enllà del llegat que ens deixà, hi va haver un home apassionat per l'art que ho va saber transmetre fins al punt que arrelà en nombroses personalitats que avui dia l'admiren i el recorden.

ESTHER ALSINA
Investigadora de la Universitat de Barcelona
Grup de Recerca TMC – Tresors, Marxants, Col·leccions